

на цель преступления. Эта установка использовалась ей и в романе «В 4.50 из Паддингтона», где читатель до последних страниц вынужден раздумывать над тем, какая женщина была задушена в поезде, почему один за другим по странным причинам уходят из жизни Кренторпы.

А. Кристи мастерски использует художественные детали в данном романе. Например, функцию характеристики персонажей выполняют имена персонажей: отрекшийся от отцовского дела сын Джосайи носит имя Лютер, что рождает ассоциацию с небезызвестным реформатором католической церкви; сын Лютера Гарольд – холодный и бездушный банкир, носящий «рыцарское» имя; старшая дочь Эмма своим неприятием провинциальной ограниченности напоминает флоберовскую Эмму Бовари.

Заключение. Роман «В 4.50 из Паддингтона» – произведение с удачно продуманными нарративными элементами. К особенностям повествования следует отнести наличие двух сюжетных линий, введение национально-культурного и историко-культурного компонентов, реминисцентно-ассоциативное использование имён персонажей.

1. Кристи, А. Собрание сочинений. Т. 9: романы / Агата Кристи. – Минск: АО «Международный книжный дом», 1995. – 414 с.

З’ЯВА СІНАНІМІ Ў СПАРТЫЎНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

Мельнікава Г.Ю.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Зіманскі В.Э., канд. філал. навук, дацэнт

Даследаванне з’явы сінаніміі з’яўляецца актуальнай задачай як у сферы агульнаўжывальнай лексікі, так і ў сферы тэрміналогіі. Нягледзячы на значную колькасць публікацый па праблемах азначэння сінонімаў, прынцыпах іх класіфікацыі, будовы сінанімічных радоў, выбару дамінанты, крыніц узнікнення сінонімаў, функцыянальна-стылістычнай ролі іх у мове і інш., “ні ў айчынным, ні ў замежным мовазнаўстве гэтыя даследаванні не прывялі да стварэння якой-небудзь адзінай тэорыі сінонімаў” [1, с. 236], таму паняцце “сіноніма і сінаніміі застаецца адным з найбольш складаных і найменш распрацаваных паняццяў сучаснай семантыкі” [1, с. 236]. Нават пры тлумачэнні сінонімаў пад увагу бяруцца розныя бакі гэтай з’явы, што прыводзіць да неаднолькавага азначэння гэтага паняцця. Пра тое, што сінаніміка беларускай мовы на сённяшні дзень застаецца не да канца распрацаванай, сведчыць тое, што на гэты час не існуе поўнага слоўніка сінонімаў беларускай мовы. Выдадзены ў 1976 г. “Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў” М.К. Кльшкі змяшчае каля 1900 сінанімічных радоў і мае патрэбу ва ўдасканаленні і перапрацоўцы. Аналіз з’яў сінаніміі ў асобных тэматычных (і тэрміналагічных) групах дазволіць выпрацаваць комплексны падыход да вызначэння сутнасці, мэтазгоднасці і функцыянальнай нагрукі гэтай групы слоў у сучаснай беларускай мове. Так, аб’ектам даследавання такой моўнай з’явы, як сінанімія, можа служыць сучасная спартыўная лексіка, якая шырока выкарыстоўваецца ва ўсіх асноўных сродках масавай інфармацыі (інтэрнэт, газеты, часопісы, тэлебачанне, радыё) па прычыне асаблівых адносін да спорту і здаровага ладу жыцця з боку як дзяржавы, так і насельніцтва краіны.

Мэта дадзенага артыкула – аналіз з’явы сінаніміі ў беларускай спартыўнай тэрміналогіі.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужыла сучасная беларуская спартыўная тэрміналогія. Пры зборы матэрыялу была выкарыстана метадыка суцэльнай выбаркі. Пры аналізе моўных фактаў прымяняўся апісальны метады з элементамі супастаўлення.

Вынікі і іх абмеркаванне. Агульнавядома, што тэрміны-сінонімы, у адрозненне ад агульнамоўных сінонімаў, не характарызуюць розныя ўласцівасці паняцця. Пры этымагалічным аналізе спартыўных сінанімічных лексем можна заўважыць, што для абазначэння аднаго і таго ж паняцця, з’явы ці асобы часцей у якасці сінонімаў выступаюць уласныя тэрміны, словы ці словазлучэнні, якія запазычаны з іншых моў, пераважна з англійскай. Як заўважае В.А. Ляшчынская, “наяўнасцю сінонімаў і варыянтаў сярод тэрмінаў тлумачыцца стыхійнасцю моўных кантактаў, паколькі больш за ўсё тэрмінаў розных тыпаў для абазначэння аднаго і таго ж паняцця звязана з узаемадзеяннем слоў уласных і запазычаных” [3, с. 178]. Напрыклад: перадача – пас; нападаючы – форвард; грубае парушэнне – фол; паўсярэдні нападаючы – інсайд; ручны мяч – гандбол; паўбабронца – хаўбек; становішча па-за гульнёй – афсайд; судзя – арбітр (з лац.); судзя – рэферы (з

англ.); пераможца – чэмпіён; перыяд (у гульні) – тайм (у футболе, хакеі); перыяд – раунд (у боксе); перыяд – сэт (у тэнісе); ватар – галкіпер і інш.

Пры выкарыстанні сінанімічных тэрмінаў, асабліва ў межах аднаго кантэксту, могуць узнікнуць цяжкасці ў разуменні пэўнай інфармацыі. Напрыклад, у артыкуле “Аптымальная зборная” (“Звязда”, 15 мая 2007 г.) змешчаны наступны тэкст: “У “зорную” дружыну таксама ўвайшлі расійскі нападаючы Яўген Малкін, канадскі форвард Рык Нэш”. Дакладна не ведаючы значэння іншамоўнага тэрміна *форвард*, можна памылкова дапусціць, што дадзеныя тэрміны – *нападаючы*, *форвард* – абазначаюць не адно, а розныя паняцці. Для параўнання разгледзім наступны прыклад: “Узровень беларускіх суддзяў аказаўся найслабейшым за апошнія чатыры гады. Абслугоўвалі матчы і замежныя арбітры з Расіі і Фінляндыі” (“Звязда”, 27 красавіка 2007 г.). У дадзеным выпадку тэрміны *суддзя*, *арбітр* успрымаюцца як адно паняцце, паколькі яны з’яўляюцца шырокавядомымі.

Радзей сустракаюцца ўласнабеларускія тэрміны-сінонімы: *паражэнне* – *пройгрыш*, *праціўнік* – *сапернік*, *ігра* – *гульня*, *ігрок* – *гулец* (разм.), *балельшчык* – *прыхільнік* – *заўзятар*, *вататар* – *брамнік* і іншыя. На сінонімах тыпу ігрок – гулец і ватар – брамнік спынімся больш падрабязна. Нягледзячы на тое, што ў “Тлумачальным слоўніку беларускай мовы” слова гулец падаецца як ‘размоўнае’, яно ў апошні час усё часцей ужываецца беларускамоўнымі спартыўнымі каментатарамі, у прыватнасці, падчас футбольных і хакейных матчаў, як і словы *гульня*, *згуляць* замест адпаведных *ігрок*, *ігра*, *сыграць*. Што датычыцца сінонімаў *вататар* – *брамнік*, то тэрмін *брамнік* у дадзеным значэнні зафіксавана ў “Русско-белорусском словаре спортивной терминологии” (1993г.). Утварэнне падобных спартыўных тэрмінаў на ўласным лексічным матэрыяле ў пачатку 90-х гадоў ХХ ст. – гэта адлюстраванне спробы сістэматызацыі і ўнарамавання тэрміналогіі ў перыяд беларусізацыі. На сённяшні дзень у беларускай спартыўнай лексіцы слова *брамнік* выкарыстоўваецца вельмі рэдка.

Зафіксаваны прыклад варыянтаў-тэрмінаў: *дваяборства* – *двухбор’е* (‘спартыўнае спаборніцтва, якое складаецца з двух відаў практыкаванняў’).

У якасці сінонімаў да спартыўнай тэрміналогіі ўжываюцца і словы ваеннай лексікі. Асабліва гэта праяўляецца ў гульнявых відах спорту, баявых адзінаборствах. Напружанасць барацьбы, азарт, высокая эмацыянальнасць – усё тое, чым суправаджаюцца спартыўныя відовішчы, знаходзяць свой адбітак і ў ваенных тэрмінах: *паражэнне* – *разгром*, *паядынак* – *бой*, *спартсмен* – *баец*, *атака* – *абстрэл* (варот), *атака* – *штурм*, *нападаючы* – *бамбардзір*, *схватка* – *барацьба*, *дружына* – *спартыўная каманда* і інш. Але калі ў ваеннай тэрмінасістэме дадзеныя тэрміны з’яўляюцца стылістычна нейтральнымі, то ў спартыўнай набываюць стылістычную афарбоўку, метафарызуюцца. На думку А.А. Елістратава, “выкарыстанне ваен-

най лексікі ў спартыўнай мове з’яўляецца заканамерным і, хутчэй за ўсё, непазбежным, па-першае, па прычыне гістарычнай узаемасувязі вайны і спорту, па-другое, па прычыне падобнага характару правіл многіх спартыўных гульняў і баявых дзеянняў, па-трэцяе, па прычыне імкнення да экспрэсіі ў апісанні спартыўных відовішчаў. Працэс метафарызацыі ваеннай лексікі ў спорце з’яўляецца прадуктыўным, паколькі можа ўносіць новыя моўныя адзінкі” [2, с. 69]. Прыведзеныя прыклады пранікнення ваеннай лексікі ў спартыўную тэрміналогію дазваляюць гаварыць аб адноснай адкрытасці той ці іншай тэрмінасістэмы, аб узаемаабмене паміж тэрмінасістэмамі.

Аналіз паказаў, што 56% прааналізаваных тэрмінаў-сінонімаў з’яўляюцца спрадвечна беларускімі, а 44% – запазычанымі.

Заклучэнне. Распаўсюджанасць сінонімаў аказвае ўплыў на іх дастаткова частае ўжыванне і выкарыстанне ў тэрміналогіі, хоць існаванне гэтай з’явы лічыцца парушэннем галоўнага патрабавання да тэрміна – варыянтнасці. Існаванне сінаніміі з’яўляецца адыходам ад асноўных патрабаванняў, прад’яўляемых да тэрміна як носбіта спецыяльнага значэння. Прааналізаваўшы з’яву сінаніміі ў спартыўнай тэрміналогіі ў этымалагічным аспекце, можна сцвярджаць, што працэс станаўлення сучаснай беларускай спартыўнай тэрміналогіі на цяперашнім этапе канчаткова не завершаны.

1. Баханькоў, А. Я. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А. Я. Баханькова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.
2. Елистратов, А. А. Военная лексика в языке спорта / А. А. Елистратов // Русская речь. – 2005. № 2. – С. 64–69.
3. Ляшчынская, В. А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка / В. А. Ляшчынская – Мінск: РІВШ БДУ, 2001. – 254 с.

РАМАНС ЯК ЖАНР ЛЮБОЎНАЙ ЛІРЫКІ Ў ПАЭЗІІ ЯНКИ КУПАЛЫ І МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Мосін А.Я.,

*магістрант ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Бароўка В.Ю., доктар філал. навук, прафесар*

Беларуская любоўная лірыка ў пачатку ХХ стагоддзя перажывала час свайго станаўлення. Яна абапіралася на традыцыйныя літаратурныя і фальклорныя жанры. Адным з традыцыйных жанраў любоўнай лірыкі лічыцца раманс. Само слова “раманс” першапачаткова азначала “твор, напісаны на раманскай мове”. Потым рамансам сталі называць твор, напісаны дзеля таго, каб пакласці яго на музыку. Па фармальных прыкметах раманс – гэта невялікі лірычны твор, страфічны ці астрафічны, меладычны па танальнасці. Раманс як твор пакладзены на музыку прыйшоў уласна ў паэзію ў перыяд Сярэднявечча, а росквіту дасягнуў у ХVIII стагоддзі. Важнай змястоўнай асаблівасцю раманса з’яўляецца наяўнасць элегічных матываў, фармальнай – меладычнасць. Гэта форма мала даследавана ў беларускім літаратуразнаўстве, што вызначае актуальнасць яго асэнсавання.

Мэта дадзенай работы заключаецца ў выяўленні асаблівасцей жанру раманса ў творчасці Я. Купалы і М. Багдановіча.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання паслужылі вершы двух нацыянальных паэтаў, а асноўным метадам стаў структурна-тыпалагічны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Да жанру раманса ў беларускай любоўнай лірыцы пачатку ХХ стагоддзя першымі звярнуліся такія выдатныя паэты, як Янка Купала і Максім Багдановіч. Названыя творцы – людзі высокай культуры, якія нядрэнна ведалі класіку, любілі музыку. Рамансы на пачатку ХХ стагоддзя захоўвалі цікавасць да сябе з боку адукаваных людзей, мелі пэўнае хаджэнне ў шляхецкім асяроддзі. Янка Купала ведаў папулярныя рамансы свайго часу, часам іранізаваў з аматараў выканання рамансаў. Яркі прыклад таму – эпізод у знакамітай п’есе “Паўлінка”, калі пан Быкоўскі няўдала спявае на вясчорках у доме Крыніцкіх “Чёрную шаль”. Рамансы Я. Купалы прысвечаны тэме нешчаслівага, непадзельнага кахання. Творы гэтага паэта напоўнены сумам, усведамленнем драматызму жыцця. Лірычны герой раманса “Да N.” успамінае:

Нядаўна з табой мне спаткацца прыйшлося,
Нядаўна са мной першу стрэчу вяла,